

DORIVOR MARMARAK (SALVIA OFFICINALIS) O‘SIMLIGINING XALQ XO‘JALIGIDA ISHLATILISHI

¹*Xayrullayeva Gulchehra Ulug‘bek qizi*

²*Mamatkulova Iroda Ergashevna*

³*O‘ralov Abdumannon Iskandarovich*

¹*Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Jizzax filiali talabasi*

²*Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Jizzax filiali katta o‘qituvchisi*

³*Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Jizzax filiali “Biotexnologiya” kafedrasi mudiri*

Anotatsiya: Mavrakning gullagan vaqtida efir moyiga boy yer ustki qismidan tibbiyotda, parfyumeriya va oziq-ovqat sanoatida foydalanish hamda uning antioksidantlik, antibakterial xususiyatlari bilan tanishish.

Kalit so‘zlar: efir moyi, “Salmus” preparati, kumarinlar, antioksidantlik, periferik asab sistemasi kasalliklari, teri kasalliklari, antibakterial, aromatizator.

Mavrakni(dorivor marmarak) tibbiyotda qo‘llanilishi: Mavrakning gullagan vaqtida efir moyiga boy yer usti qismini tibbiyotda vanna va dokani ho‘llab qo‘yish sifatida poliartrit, osteomielit, shakli buziluvchi artrozda, trofik yaralarida qo‘llaniladi. Efir moyi olingandan so‘ng qolgan xom- ashyo massasini terapevtik revmatik vannalar uchun ishlatiladi. Mavrak antibakterial xususiyatiga ega. Ildizini tarkibidagi kumarinlar o‘simtalarga qarshi ta’sirga ega. Klinik tekshiruvlar natijasiga ko‘ra, psoriazni davolashda 5–20% ekstraktini saqllovchi mavrak malhami samarali natija bergan. Bundan tashqari, mavrakdan «Salmus» (mavrakning konsentrati) preparati olinib, periferik asab sistemasi kasalliklarida (polinevrit, radikulit, lyumbago), nevrasteniya, astenik sindromda, bo‘g‘im kasalliklarida balneologik vosita sifatida qo‘llaniladi (poliartrit, nofaol revmatik artrit formalarida va b.).

Xalq tabobatida qo‘llanilishi: Mavrak xalq tabobatida siydik toshi kasalligida, revmatizm, taxikardiya kasalliklarida foydalaniladi, yer ustki qismining qaynatmasi sut bilan yutalga qarshi, shuningdek, xushbo‘y va ovqat hazm qilishini yaxshilovchi vosita sifatida qo‘llaniladi. Teri kasalliklarida yog‘i yoki malhami tashqi tomondan massaj qilib ishlatiladi. Husnbuzar, yiringli kasalliklar, qazg‘oq, soch to‘kilishida, yuz va bosh yog‘larini yo‘qotishda qo‘llaniladi.

Parfyumeriya va oziq-ovqat sanoatida dorivor marmarak o'simligidan foydalanish: Parfyumeriya sohasida yangi terib olingan to'pgullaridan olingan efir moylari sklareol bilan birgalikda hidni mustahkamlovchi sifatida ishlatiladi, dorilar ishlab chiqarishda aromatizator sifatida foydalaniladi. Moyi yallig'lanishga qarshi, antimikotik, antifungol, antibakterial va siydik haydovchi ta'sirga ega. Efir moyi va sklareol oziq-ovqat sanoatida meva essensiyalarni ishlab chiqarishda foydalaniladi, kosmetik mahsulotlar, odekolon va atirlar ishlab chiqarganda fiksator o'rnini (ambra, muskus) bosuvchi vosita sifatida qo'llaniladi. Mavrak aromaterapiyada ommalashib bormoqda. Uning efir moyining virusli orto-, paramiksoviruslarga, shu o'rinda A va B grippga qarshi ta'siri bo'yicha ham ma'lumotlar bor. Ingalyatsiya tarzida ishlatish eng samarali hisoblanadi. Moyini yostiqa, kaftga suriladi yoki xushbo'y chiroq sifatida foydalaniladi. Bu tinchlantiruvchi, og'riq qoldiruvchi ta'sir ko'rsatadi. Mavsumiy tushkunlikda surunkali charchashda, asabiylashishda, stressda, xavotir va qo'rquvda kayfiyatni ko'tarish uchun yaxshi foyda beradi. Antioksidant, gipotenziv va o't haydovchi ta'siri ham qayd etilgan. Mavrak hidi ayollarda gormonal buzilishlar bilan bog'liq migren va bosh og'rig'ini yaxshilaydi. Mavrak moyi, aynan, bergamot, kardamon, ladannik, greypfrut, jasmin, kashnich, lavanda, pushti geran, sandal, archa va ladan moylari bilan yaxshi natija beradi. Mavrak tamaki ishlab chiqarishda qimmatli tamakini xushbo'y qilishda, oziq-ovqat sanoatida pishloq va choylarga xushbo'y hid berishda ishlatiladi. Mavrakning efir moylaridan qandolatchilikda ham qo'llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. L.X.Yoziyev, N.Z.Arabova. "Dorivor o'simliklar". Toshkent-2017.
2. O.K.Xojimatov, X.Q.Haydarov, D.T.Xamrayeva, D.A.Imomova, A.N.Xujanov. "O'ZBEKISTON DORIVOR O'SIMLIKLAR ATLASI". Samarqand-2021.
3. O'.Ahmedov, A.Ergashev, A.Abzalov, M.Yulchiyeva, D.Mustafakulov. "Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya". Toshkent-2020.
4. O'zbekiston florasidagi ayrim dorivor va ziravor turlarning ahamiyati. (Apiaceae Lindl.) Mamatkulova I.E., Abduraimov O.S. "Fan, ta'lim va texnikani innovatsion rivojlantirish masalalari" Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn anjuman materiallari to'plami (2022 yil 12 aprel, Andijon).